

ÂŞIK EDEBİYATININ SİVAS'TAKİ İLK TEMSİLCİLERİ*

Dr. Doğan KAYA*

Sivas, Orta Anadolu'da, tarihi önemi haiz bir ildir. Coğrafi alan olarak da Türkiye'nin ikinci büyük ili olduğunu da hatırlatmak isterim. Daha ilk çağlardan itibaren birçok kavim, burayı mekân tutmuş, kendisinden izler bırakmıştır. Bunun yanında Sivas, bazı devletlere başkentlik yapmış, birkaç yüzyıl da eyalet merkezi olmuştur. Sivas, coğrafi konum bakımından da, ayrı bölgelerden, ayrı karakterde ve farklı kültürden olan insanların uğrak yeri haline gelmiş, böylece yıllar boyu ticarî, iktisadî, sosyal ve kültürel açıdan devamlı etkileşim içinde kalmıştır. Bundan dolayıdır ki Sivas, Orta Anadolu'da bir kültür merkezi olmuş, bu özelliğini yıllarca korumuştur.

İlk temsilcilerini XVI. yüzyılda bulabildiğimiz Sivas yöresi âşıklarının toplam sayısı bugünkü tespitlerimize göre 760'tır. Bu bakımdan Sivas'ın "âşıklar yatağı" olarak nitelendirilmesi boşuna değildir. Elbetteki bu sayı, yöre âşıklarının sayısının nihaî şekli değildir; çağlar boyu yaşamış ve kayda geçmemiş nice âşık daha vardır. Bunun yanında mezralar hariç toplam 1285 köyde her yıl yeni birkaç âşığın ortaya çıktığı da malumumuzdur. Çalışmalarımız devam ederken bunu bizzat müşahade ettik. Bütün gayretlerimize rağmen ücra köylerde yaşayan ve varlığından haberdar olmadığımız âşıkların olduğunu da kabul etmek durumundayız. Sonuç olarak Sivas'ta -şimdilik- zikrettiğimiz sayıda âşığın mevcudiyetini biliyoruz. Bu sayı dahi, bir il için küçümsenmeyecek bir sayıdır.

Acaba Sivas'ta âşık sayısının bu derece fazla olmasının sebebi nedir? Niçin Sivas, "âşıklar yatağı" olarak nitelendirilmiştir? Sivas sosyal yapı itibarıyla, diğer yörelere göre ne gibi farklı hususları haizdir? Yöre âşıklarının âşık oluş sebeplerini tayin ettiğimizde, büyük oranda bu soruların cevabını da vermiş olacaktık. O yüzden eldeki bilgilerin ışığında âşıkları incelemeye tabi tuttuk. İnceleme sonunda, âşıkların bu yola girmelerinin farklı sebeplere dayandığını gördük.

Bu sebeplerin başında Sivas insanının şair yaratılışı olmasının ve irsiyedin rolü büyüktür.

İrsiyet (Herdity-Heredite-Kalıtım)'in ne olduğu kesin olarak izah edilememiştir. İrsiyet, anne ve babadan çocuğa geçen özellikler olarak nitelendirilirse de, ebeveynlerin özelliklerini taşımayan çocuklar da çıkabilir. Bir başka deyişle, aynı soydan insanların hem birbirlerine benzeyen hem de benzemeyen yanları bulunabilir. İrsiyet konusuna daha geniş perspektiften

* *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, C. II, Sivas, 2007, s. 199-214.

* C. Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. Öğr. Üyesi SİVAS.

drdogankaya@gmail.com

bakacak olursak, Sivas'ta **aile âşıkları** diyebileceğimiz pek çok âşığın olduğunu söyleyebiliriz. Yüzbaşıoğlu, Derdiyar, Esmе Şimşek, Gülçınar, Kasım Ülger, Yurdağül ve ailesi bunlardan bazılarıdır.

Bunların yanında kimi insanlar vardır ki, *şair yaradılışlıdır*. Küçük yaşlarda şiire, saza, söze heveslidir. Bu zevk ve heves gün gelir, kendisini de şiir yazmaya kadar götürür. Şiirini söylerken tabii ki halk şiiri tekniğine uyar. Zira almış olduğu halk kültürü ve duyduğu, okuduğu, öğrendiği, bildiği şiirler, bunun için yeterli zemin hazırlar. Artık şiir söylemek onun için tutku haline gelir. Böylece kişinin özündeki şairlik istidadı ortaya çıkar.

Sivas yöresinde âşıklıkla irsiyet arasındaki ilgi azımsanmayacak derecededir. Bu bakımdan Sivas'ta âşık sayısının fazla oluşunun, yöre insanının şair yaradılışlı kimseler olmasından kaynaklandığını söylersek, hatalı davranmış sayılmayız.

Sivas'ta âşık sayısının fazlalığının önemli bir sebebi de "*çevre*" deki şartların müsait olmasıdır. Çevrede, yüzyıllar boyu süregelen, sözlü eğitim ve kültür birimi vardır ve şekillendirici faktöre sahip çevre, sürekli bunu desteklemektedir. Yetişmekte olan çocuklar ve gençler, bu sözlü eğitimi alarak günün birinde, kendisini âşıklar arasında bulmaktadır.

Sivaslı âşıkların âşıklığa başlamaları çeşitli vecheleri ile kendini gösterir. Bunların başlıcasını şöyle sıralayabiliriz:

1. Çıraklık,
2. Usta malı şiir söyleme ve çevredeki âşıklardan etkilenme,
3. Türkülü hikâye dinleyerek veya okuyarak yetişme,
4. Sazlı-sözlü ortamda yetişme,
5. Rüya sonrası âşık olma,
6. Manevî etki sonucu âşık olma,
7. Dert sebebiyle âşık olma,
8. Sevda sebebiyle âşık olma,
9. Ruhi depresyon sonucu âşık olma,
10. Millî duyguların galebe çalmasıyla âşık olma,
11. Diğer Sebepler.

Gelenek içinde yetişen kişiler, sıraladığımız faktörler sebebiyle âşık olabilmektedirler. Ne var ki, aynı faktörler başka kişilerin yahut farklı bölgelerdeki kişilerin de âşık olmalarını gerektirmez. Bu, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, başta irsiyet veya şairlik istidadının var olmasıyla, yetişme tarzı, yetiştiği ortam ve çevredeki kabuller, olayların kişide doğuracağı etkilerin ve müşahedelerin olmasıyla mümkündür.

Âşık Edebiyatının Sivas'taki ilk temsilcilerine XVI. yüzyılda rastlamaktayız. *Kul Hüseyin, Pir Ali, Pir Gaib Abdal, Pir Sultan Abdal* ve *Samut* bu yüzyılda adından söz edeceğimiz âşıklardır. XVII. yüzyılda *Budala, Hüseyin Abdal, İsmail, Karaoğlan, Kul Mustafa, Senem*; XVIII. Yüzyılda da *Ali Nebi, Hayranî, Kul Mehmet, Öksüz, Sefil Öksüz* Sivas'ta yetişen önemli simalardır.

Hazırlamakta olduğumuz Sivas Halk şairleri adlı eserde üzerinde ayrıntılı bilgi vereceğimiz bu şairleri kısaca tanıtmak istiyorum.

ALİ NEBİ

1725 yılında Zara'nın Akören köyünde doğmuş, 1810 yılında aynı köyde vefat etmiştir. Karanebioğullarından meşhur âşık Karaoğlan'ın oğludur. Yüzün üzerinde şiirinin olduğu defter kayıptır. Mahlas olarak şiirlerinde adını kullanmıştır. Şiirlerinin konusunu tabiat, tasavvuf ve gelenekler teşkil eder. Şiirleri teknik yönden güçlüdür.

Kaynakça: Adnan Mahiroğulları, *Dünden Bugüne Zara*, Sivas, 1999, s. 199.

Koçgiri

Boz dumanlar pare pare bölünür
Yine kırcılandı başın Koçgiri
Çıksam yücesine seyran eylesem
Yaslanmış dağlara döşün Koçgiri

Yaz gelende Kızılırmak coşuyor
Coşup coşup enginlere taşıyor
Her köşede büryanları pişiyor
Güzeldir kebabın aşın Koçgiri

Yükseğinde ala keklik ötüşür
Alçağında lale sümbül yetişir
Deli çaylar birbirine katışır
Coşar derelerin haşın Koçgiri

Mor menekşe reyhan açar yaprağı
Beyler yücesine kurar otağı
İrençperler hoşça sürer toprağı
Lal ü gevher dağın taşın Koçgiri

Göllerde ötüşür turnası kazı
Ali Nebi'm çalar cümbüşü sazı
Yaktı beni zemherinin ayazı
Gayet yaman geçer kışın Koçgiri

BUDALA

XVII. yüzyılda yaşamıştır. Divriği'nin Şahin köyünde doğduğu tahmin ediliyor. Edebiyatımızda "*Budala*" mahlasını kullanan üç âşık daha vardır. Diğer ikisi; Hasan Dede evladından Şeyh Hüseyin (Öl. 1781); Dedemoğlu Ali (Öl. 1886) olarak bilinen Budala ve Çorum'un Büyükincirli köyünden Budala İsmail (H. 1210-1270)'dir.

Âşık Budala'nın, hakkında bilinenler çok azdır. Asıl adı İsmail'dir. Şiirlerinde *Budala*, *Budala İsmail* yahut *Kul Budala* mahlaslarını kullanmıştır. Genellikle Bektaşî itikadını dile getiren şiirler söylemiştir. Bunun yanında sosyal konulu şiirleri de vardır. İtikada bağlı terimlerin dışında dili sadedir. Şiirleri muhteva yönü ile oldukça kapsamlıdır. Çamşılı yöresinde iyi saz çaldığı kulaktan kulağa aktarılmaktadır. Teknik yönden yer yer şiirleri kusurludur.

Kaynakça: Cahit Öztelli, *Bektaşî Gülleri*, İstanbul, 1973, s. 306, 356. / İsmail Özmen, *Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, C. III, Ankara, 1998, s. 71. / Kutlu Özen, "*Âşık Budala*", *Çukurova Üniversitesi Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu-Bildiriler*, Adana, 1993, s. 205-216./ İsmail Özmen, *Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, C. III, Ankara, 1998, s. 71-74. / Yunus Koçak, "Hasan Dede Evlatlarından Budala Adlı İki Ozan", *Yol*, S. 8, Kasım-Aralık 2000, s. 92-96. / Doğan Kaya, "*Âşık Budala*", *Erciyes*, S. 285, 9. 2001, s. 21-22. / Yılmaz Göksoy, "*Büyükincirli Köyünden Âşık Budala İsmail*", *Erciyes*, S. 285, 9. 2001, s. 24-26. / Doğan Kaya, *Çamşık Ozanları*, Ankara, 2002, s. 14-23.

Görünür

"*Elhamdülillah*" şükür gördüm de bildim
 "*Rabbü'l-Âlemin*" Hak yola geldim
 "*Errahmanirrahim*"den rahmet buldum
 "*Malikiyemüddin*" Ali görünür

"*İnna atayna*" sure-yi Kevser'in başı
 Kevser dağıtmak Ali'nin işi
 Hasan'ın oddan yoğruldu aşısı
 Hüseyin'in aldan tonu görünür

İmam Zeynel de zindanda durdu
 "*Hel etâ*" suresi dilinde virdi
 "*Nasrun minallah*" Bakır'a erdi
 "*Ve feth-i karib*" Ca'fer yolu görünür

"*Elem neşrahleke*" "*Yasin Kef Hâ*"
 Musa-yı Kâzım da çok çekti cefâ
 İrızâ'yı sevmek mü'mine safâ

Muhabbetin doğru yolu görünür

“Ve’ş-şemsi” Muhammed Tâkî’de gördüm
 “Ve aleyke” Nakî’ye erdim ayet-i Hak bildim
 Can u gönülden ikrarım verdim
 Kırklar meydanının zârı görünür

“Elif-lâ” dedim de bu dâra durdum
 Askerî Mehdî’ye yüzümü sürdüm
Budala İsmail’in dârını gördüm
 Hakk’ın bin bir ismi Ali görünür

HAYRANÎ

XVIII. yüzyılın sonlarında Gürün’de doğmuştur. Asıl adı Muhammed’dir. Kadirî Şeyhidir ve halk onu keramet sahibi biri olarak bilir. Gürün’de yaşamış ve 1856’da vefat etmiştir. Omzuna kadar uzanan örülü sarı saçlarıyla dikkat çekmiştir. Mezarı Yassicatepe mahallesi kabristanındadır.

Şiirlerinde Hayranî mahlasını kullanmıştır. Tasavvufî ilgili ve şiirlerini ihtiva eden bir kitabı olduğu söyleniyorsa da kayıptır. Günümüze kendi eliyle yazdığı bir Kur’an-ı Kerim ulaşabilmiştir.

Kaynakça: Mehmet Ali Öz, *Gürünlü Şairler*, Sivas, 2002, s. 5-7.

Anlatamadım

İnsan oğlu çıplak doğar anadan
 Bizi yoktan var eyledi Yaradan
 Gece gündüz durmaz giden buradan
 “Tevhid okun” dedim anlatamadım
 “Mürşid gerek” dedim dinletemedim

Bir yandan doğarken bir yandan göçer
 Ecel şerbetini cümle nas içer
 Gizli defterini oradan açar
 Bağlantı

Aşka düştüm gönülcüğüm farımar
 Halk içinde doğru sözüm yürümez
 Tevhidi çok oku dilin çürümez
 Bağlantı

Nice bu dünyadan boşa yürürsün

Geçer bu yiğitlik bir gün farırsın*
 Ecel gelip lahd altında çürürsün
 Bağlantı

Bilmeyen bilenden almalı öğüt
 Fırsat elde iken almalı kayıt**
 Yalvarıp Mevlâ'ya eyleye sait
 Bağlantı

Aşkım söyletir de derdim ağlatır
 Nefsim beni belâlara uğratır
 İnsanoğlu gafil mürşit öğretir
 Bağlantı

Hayranî'yem günahuma ağlarım
 Hakk'ın emrin tutar nehyin söylerim
 Ben de bir gün ahireti boylarım
 Bağlantı

HÜSEYİN ABDAL

XVII. yüzyılda yaşamıştır. Divriği ilçesinin Çamşılı Yöresi şairlerindedir. Hacı Bektaş Dergahının 4. post sahibi ve 32 yıl Alevilere önderlik yapmış olan Kara Halil Karababa'nın oğludur. Halil Karababa ise Şemseddin Sultan (Karakesici)'nin torunlarından. Halil Karababa, 1596'da posta oturmuş, 1628 yılında Hakk'a yürümüştür ve Hacı Bektaş Veli Dergâhının girişinde (soldan üçüncü mezar) yatmaktadır. Hüseyin Abdal, dergâhta yetiştikten sonra Malatya'ya gönderilmiştir. Malatya'da gerekli çalışmaları yaptıktan sonra Divriği'nin Güvenkaya köyünün olduğu yerde dergâhını açmış, orada yaşamıştır. Vefatından sonra tekkenin yönetimi oğlu Budala Ali Baba'ya geçmiştir. 1996'da ona gönülden bağlı Çamşılılar tarafından tekkesindeki mezarından çıkarılarak hanımının naşı ile birlikte Döldür Dağı'ndaki Gödüklü bölgesine defnedilmiştir. Burada ayrıca, Hüseyin Abdal adına cem evi yapılmıştır. Elimizde sadece iki şiiri bulunmaktadır.

Bunun yanında Çamşılı'nın yaşlıları, aşağıda Muhlisî adına kaydettiğimiz şiirin Hüseyin Abdal'a ait olduğunu söylemekte ve son dörtlükteki ilk dizinin "*Haydar Hüseyin'im içtim bir dolu*" şeklinde olduğunu beyan etmektedir.

* **farımak**: yorulup usanmak

** **kayıt almak**: hazırlık yapmak

Kaynakça: İsmail Metin Arşivi. / Fikret Otyam, “Anadolu Alevi Dünyası”, *Yol*, S. 7, Eylül-Ekim 2000, s. 40 / Nuran Baygül, *Tokat ve Divriği Kaynaklı Cönkler Üzerinde Bir Tetkik*, Sivas, 1999, s. 115 (Basılmamış Yüksek Lisen Tezi). / Mahmut Erdal, *Bir Ozanın Kaleminden*, İstanbul, 1999, s. 10-11. / Doğan Kaya, *Çamşık Ozanları*, Ankara, 2002, s. 9-13.

Yakındır

Ağlama hey nazlı dilber ağlama
Ağlamanın gülmeleri yakındır
Hidayet olursa Gani Mevlâ’mdan
Çeşmim yaşı silmeleri yakındır

Siyah zülfün mâh yüzüne tel gibi
Acep güler miyim ben de el gibi
Bir yiğit yâr sevse gonca gül gibi
Ayrılınca solmaları yakındır

Hain olur avlanması doğanın
Kalkıp havalanıp göğe ağanın
Göğsü çifte benli dilber sevenin
Ağlamanın gülmeleri yakındır

Erisin dağların karı erisin
Sel sel olsun çöl ovayı bürüsün
Ordu kalksın ağ obalar yürüsün
Güzel yârın karaları bağlasın

Hüseyin Abdal’ım gezer dünyada
Abdalları semâh döner Konya’da
Ne cefâ verirsen sen bu dünyada
Felek beni almaları yakındır

İSMAİL

Hakkında geniş bir bilgi yoktur. Bilinenler, XVII yüzyılda yaşadığı ve Pir Sultan Ocağına bağlı olduğu yolundadır. Pir Sultan evlâdından olan İnce Mehmed’in mürididir. Elimizde iki şiiri bulunmaktadır.

Kaynakça: Abdülbaki Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav, *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1991, s. 51-53. / İsmail Özmen, *Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, C. II, Ankara, 1998, s. 60-62.

Yol Eylediler

Muhammed Alinin güzel yolları
 Şimdi tavrı tavrı yol eylediler
 Ne yaman zor imiş insanın dili
 Gerçek akıllıyı del'eylediler

Kırmızı gül idik açılıyorduk
 Yetmiş iki dinden seçiliyorduk
 Varıp iyi kötü geçiniyorduk
 Vah bunun ötesin çöl eylediler

Kara çalı kesmeyeli üredi
 Şeytana uyanlar almaz muradı
 Bu yola giden kalmadı fitne türedi
 Zati rüsvalığı yol eylediler

Der ki İsmail'im bu bir nur idi
 Akıl fikir ermez bu bir sır idi
 Bizim bildiğimiz Ali bir idi
 Şimdi her köyde bir Al'eylediler

KARAOĞLAN

XVIII. yüzyılın en büyük ozanlarından. Asıl adı Hüseyin'dir. 1690'da Zara'nın Akören köyünde doğmuştur. 1765 yılında Akören'de vefat etmiştir. Daha ziyade yaşadığı coğrafyada ün kazanan Karaoğlan'ın anlatımı duru ve sadedir. Şiirlerinde Anadolu Türkçesini nakış nakış işlemiştir. Dili o kadar sadedir ki, şiirlerini okuyanlar onu günümüz şairlerinden birisi sayar. İnancını, duygusunu, arzusunu, düşüncesini başarıyla dile getirmiştir. Bunu yaparken asla yapmacığa kaçmamıştır. Bu kadar güçlü olmasına rağmen ününü bütün yurt sathına yayamamasının sebebi, Eşkîya Kargılı Murat'ın ağına düşmüş olmasıdır. Kargılı Murat öldürüldükten sonra, adamlarının bir kısmı hapsedilmiş, bir kısmı da sürgüne gönderilmiştir. Karaoğlan da sürgüne gönderilenler arasındadır ve Tokat'ta sürgün edilmiştir. Bu yüzdendir ki, Karaoğlan'ın şiirlerinde "gurbet" ve "sıla hasreti" önemli yer tutar. Kimi zaman Karacaoğlan'daki sevgi derinliğini, kimi zaman Dadaloğlu'ndaki coşkuyu, Seyranî'deki pervasızlığı, Ruhsatî'deki Anadolu insanının tabiliğini ve saflığını, kimi zaman da Yunus'taki inancın güzelliğini ve zenginliğini yakalamıştır. Pek çok şiiri tespit edilemediği için kaybolmuştur. Elimizde üç yüz kadar şiiri mevcuttur. Bunların orijinali Eymir köyünden Molla Hasan'da idi. Vefatından sonra çocuklarının eline geçmiş ve onlar da Almanya'ya gitmişler. Şiirleri Molla Hasan Latin Alfabesine aktarmıştır. Mevcut şiirleriyle dahi hak ettiği dereceyi alacağına inanıyoruz. Şiirleri yaşadığı zamanı aktarması yönünden bir bakıma belge hüviyetindedir.

Kaynakça: *Fikri Karaman, Doğanşar İlçesi, İstanbul, 2000, s. 126, 147, 202, 203. / Adnan Mahiroğulları, "XVIII. Yüzyılda Yaşamış Halk Ozanı Zaralı Karaoğlan", Altıncı Şehir Sivas, S. 1, Temmuz-Eylül 2001, s. 32-37. / Alim Yıldız, Sivaslı Şairler Antolojisi, İstanbul, 2003, s. 578-581. / İbrahim Aslanoğlu, Sivas Meşhurları, C. II, Ankara, 2006, s. 16-25. / Yusuf Çınar Arşivi.*

Nevruz Günü

Kargaş kuşu* öttü gine
Nevruz geldi sefa geldi
Yar köyüne gitti gine
Nevruz geldi sefa geldi

Gonca gülün eyyamıdır
Güzellerin seyranıdır
Dede Korkut bayramıdır
Nevruz geldi sefa geldi

Çiğdem çiçek dağı aldı
Cümle canın yüzü güldü
Kadehler mey ile doldu
Nevruz geldi sefa geldi

Gülün cemali kırmızı
Bülbül ile eyler nazı
Ben çalarım çöğür sazı
Nevruz geldi sefa geldi

Kızanlarım hep derildi
Kıratım koştı yoruldu
Türlü sofralar kuruldu
Nevruz geldi sefa geldi

Bahar geldi sular coştı
Fodulalar** yeni pişti
Cümle kuşlar hep ötüştü
Nevruz geldi sefa geldi

Karaoğlan'ım çalar öyler
Cirit atar körpe taylor

* kargaş kuşu : kırlangıç

** fodula : çimlenmiş buğdaydan yapılan yufka, fetil.)

Kımız içer bizim beyler
Nevruz geldi sefa geldi

KUL HÜSEYİN

Hakkında bilinenler azdır. XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilmektedir. Alevî-Bektaşî şairlerden olup, Sivas kaynaklı cönklerde pek çok şiiri vardır. Bir nefesinde yetmiş yaşında olduğunu söylediğine göre uzun bir ömür sürdüğü anlaşılmaktadır.

Ele aldığı konuyu yansıtmada başarılıdır. Şiir tekniğı sağlamdır. Genellikle inancını dile getiren şiirler söylemiştir.

Kaynakça: Cahit Öztelli, *Bektaşî Gülleri*, İstanbul, 1973, s. 59-60, 120, 175-176. / Doğan Kaya Arşivi.

Aşkına

Günah ettim Şah'ım dârına* durdum
Allah bir Muhammed Ali aşkına
Kırklar eşiğine yüzü mü sürdüm
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Hasan İrıza'ya ricaya vardım
İmam Hüseyin'i şefiim buldum
Şahım Zeyne'l-aba eyledi yardım
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Muhammed Bakır'ın yüzü nuruna
İmam-ı Cafer'in vardım darına
Kalmış günahımın küllü varına
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Musa-yı Kâzım'dan görünen nurlar
Aliyyü'r-rıza'ya nakl olan nurlar
Kalma günahıma erenler pirler
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Muhammed Taki'nin yolu aşkına
Aliyyü'n-Naki'nin hali aşkına
Bağışla cürmümü Veli aşkına
Allah bir Muhammed Ali aşkına

* dâra : huzur

Hasanü'l-Askeri nuru hakkıyçün
 Erenler semaı devri hakkıyçün
 Muhammed Mehdi'nin sırrı hakkıyçün
 Allah bir Muhammed Ali aşkına

Mürşidi bilelim yara varalım
Kul Hüseyin ile dâra varalım
 Şerleri def eden hayra varalım
 Allah bir Muhammed Ali aşkına

KUL MEHMET

XVIII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Şarkışla'nın Emlek yöresi şairlerinden olup Beyyurdu köyündendir.. "Ağca Kahya", "Mehmet Dede" olarak da bilinir. Usta derecede ata bindiği ve attan iyi anladığı söylenir. Beyyurdu'nun üstündeki eski ören yerini, köyün kurucularından olan Veloğlu Ahmet Bey'den bir ala paça at karşılığında almıştır. Hamza, Bekir, Ali Mehmet isminde dört oğlu olmuştur. Sülâlesine köyde hâlâ "Ağcagil" denir.

Şiirlerini irticalen söylediği rivayet edilir. Elimize tek şiiri ulaşmıştır.

Kaynakça: Ziya Doğan, "Ozan Yurdu Emlek Beyyurdu", *Folklor/Edebiyat*, Kasım-Aralık 1997, S. 12, s. 181-182.

Çare Ne

Takdir ilahiden gelir nasibim
 Çok istesem azı vermiş çare ne
 Az kazancım vardır çok da kisibim
 Bülbül gibi zâr eylesem çare ne

Kimselerin yareleri azmasın
 Hak onun hayrını şere yazmasın
 El içinde melul mahzun gezmesin
 Halkın hali zor eylese çare ne

Bakmıyon mu viran olmuş bendime
 Halim malum olsun ol efendime
 Hañçer olsam hamle etsem kendime
 Kendi kendim parelesem çare ne

Mehmet'im bu derdi çekerim çoktan
 Ey ilahi kurtar bizi bu saftan
 Derdimin dermanını isterim haktan
 Gayri yerde deva olsa çare ne

KUL MUSTAFA

XVII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Şarkışla'nın Emlek yöresinin Kümbet köyündendir. Bugün soyu Kümbet köyünde Tezcan soyadını taşımaktadır. Alevî-Bektaşî ozanlarından olup Teslim Abdala bağlanmıştır. Pek çok şiiri olmasına rağmen çok azı bugüne kadar ulaşmıştır.

Kaynakça: Ziya Doğan, "Ozan Yurdu Emlak, Tarihi ve Halk Şiir Sanatı", *Kızılırmak*, S. 5, 1997, s. 41. / İsmail Özmen, *Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, C. III, Ankara, 1998, s.135-137.

Gel

Halden bilen yok ki halim arz edem
Yâ Ali bu sinem yaralandı gel
Yaman halde kaldı fakir fukara
Adular elinden zarelendi gel

"Demir muhkem kale" derdim bu canı
Sidretü'l münteha burcu bedeni
Aşk ateşi yaktı eritti beni
Dokundu şavk yele kürelendi gel

Hızır paşa astı ise sazımdır
Eller beni taşlasa da kazamdır
Dostuna gül atmak neden elzemdir
Değdi bu sineme yaralandı gel

Garip başım gülmemiştir anadan
Çeşmim yaşı tesir aldı Tuna'dan
Yüklendi barhanam* dâr-ı fenadan
Çekildi kervanım aralandı gel

Kul Mustafa'm merdan gerek varmağa
Tamam edip dört duvarın örmeğe
Din aşkına aduları kırmağa
Zülfikar'ın işe sıralandı gel

* barhana: göç

ÖKSÜZ

Hakkında bilinenler azdır. XVIII. yüzyılda Divriği civarında yaşadığı tahmin edilmektedir. Alevî-Bektaşî inancına sahiptir. Şiirlerindeki ifadelere bakılacak olursa açık sözlü ve halk kültürüne vakıf birisidir. Şiir tekniği sağlamdır. Genellikle inancını dile getiren şiirler yazmıştır. Elimizdeki şiirleri on bir hecelidir.

Kaynakça: İbrahim Aslanoğlu, "Öksüz", *Türk Folkloru*, S. 84, Temmuz 1986, s. 3-4 ve 33.

Ey Sevdığım

Ey sevdiğim çünkü böyle güzelsin
Aç cemalin şavkı düşsün âleme
Yolların dinlerim bir kere söyle
İntizarım dilindeki kelâma

Yürü dostum kadirini bilmedim
Senden ayrılmalı her giz gülmedim
Vadem yetip düşüp şurda ölmedim
Korkarım ki ayım günüm dolana

Kimi helâl kârım deyu çalışır
Kimi "Alın verin" deyu bağrıdır
Ahir zaman oldu dünya karışır
Korkarım ki deli gönül bulana

Derler cehennemde bir ateş yanar
Adem şu dünyayı kendinin sanar
Bu vakitte diri ölüye sunar
Şimdi adam heves eder yalana

Öksüz eydür gene arttı ağrımız
Yezitler elinden yanar bağrımız
Boşandı bendimiz akmaz arkımız
Meğer dertli yürek pîrden sulana

PİR ALİ

XVI. yüzyıl ozanlarından. Doğum ve ölümü bilinmemektedir. Yıldızeli'nin Banaz köyünden olup Pir Sultan'ın oğullarından biri olduğu söylenir. Seyit Ali adıyla da bilinmektedir. Şah Kalender Çelebi ile görüştüğü ve onun 1527'deki ayaklanmasına katıldığı bilinmektedir. Mezarı, Banaz Köyü'ndeki çam

koruluğundadır. Şiirlerinde Pir Ali ve Ali mahlaslarını kullanmıştır. Genellikle inancını yansıtan şiirler söylemiştir.

Kaynakça: İsmail Özmen, *Alevi Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, C. III, Ankara, 1998, s. 17-19. / Ziya Doğan, "Anadolu Ozanı Türkmen Özü Pir Sultan Gerçeği", *Kızılırmak*, S. 7, Şubat-Mart 1998, s. 42. / Alim Yıldız, *Sivashî Şairler Antolojisi*, İstanbul, 2003, s. 730-732.

Yolumu Uğrattım

Yolumu uğrattım güzel pirime
Bir himmeti keskin erden gelirim
Karşıdan bakınca görünür yurdu
Obası şenlikli şardan gelirim

Benim şahım meydanlarda gazada
Dilerim Hak yardım eder bize de
Mansur gibi canım versem ezada
Kemendim boynumda dardan gelirim

Karşımızda koç yiğitler gaziler
Hoyrat eli değer yaram sızılar
Gırcılı boranlı bizim yazılar
Dağları karlıca yerden gelirim

Görünüyor sılamızın yolları
Bir yel eser soldurur mu gülleri
Şeker şerbet söyler dostun dilleri
Bağrı yanık nazlı yardan gelirim

Adımı sorarsan Âşık **Ali**'yim
Dost elinden dolu içmiş deliyim
Beş ayının kan köpüklü seliyim
Şah Kalender derler pirden gelirim

PİR GAİB ABDAL

XVI. yüzyılda yaşamıştır. Cahit Öztelli, Pir Sultan'ın evlâdından olabileceği üzerinde durmuştur. Elimize bir şiiri ulaşmıştır. Bu şiirinde Kanuni Sultan Süleyman ile Budin seferine katılan ve orada şehit düşen (1541) Gülbaba'dan yardım istemektedir. Mezarı Dersim'dedir.

Kaynakça: Cahit Öztelli, *Bektaşî Gülleri*, s. 124 ve 366. / Ziya Doğan, "Anadolu Ozanı Türkmen Özü Pir Sultan Gerçeği", *Kızılırmak*, S. 7, Şubat-Mart 1998, s. 42. /

İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, C. 2, Ankara, 1998, s. 345./ Alim Yıldız, *Sivaslı Şairler Antolojisi*, İstanbul, 2003, s. 733.

Gül Baba Sultan

Gelin bu gün dost iline varalım
Arşa direk direk zârım Gül Baba
Yârimden ayrıldım feryat ederim
Kalmadı namusum arım Gül Baba

Kan revandır gözümüzde yaşımız
Bir araya gelmez oldu beşimiz
Şimden geri hû demektir işimiz
Gel dinim imanım nurum Gül Baba

Geleydi aklım dört köşe bürürsün
İstekliye muradını verirsin'
Din süruru Muhammed'in nurusun
Gel dinim imanım yârim Gül Baba

Pir Gaip Abdal'ım çekerler yas ın
Turnada kalmıştır senin göz yaşın
Geleydi aklım dört köşe gezersin
Gel dinim imanım nurum Gül Baba

PİR SULTAN ABDAL

Türk edebiyatının önemli simalarından olup adından en çok söz edilen şairlerdendir. Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. XVI. yüzyılda yaşamıştır. Asıl adı Haydar'dır. Hayatı menkabelerle doludur. Yıldızeli'nin Banaz köyünde doğmuş, çocukluğu bu köyde geçmiştir. On beş yaşına gelince Banaz'dan ayrılıp, Elmalı (Antalya'nın Elmalı ilçesi, Çorum merkez Elmalı Köyü yahut İskilip'e bağlı Elmalı köyü) ve Çorum'daki Bektaşî dergâhlarında eğitim görmüş; daha sonra sipahi olmuş; Osmanlı ordusunda Belgrat Seferi'ne katılmış ve Budin Kalesi'nin fethinde bulunmuştur. Seferden sonra Çorum'a dönüp, tekrar dergâha girmiş; bir süre sonra da vekil olarak Sivas'ta Pîr'in postuna (makamına) oturmuştur. Pir Sultan dergâha kapanıp kalmamış; etrafıyla ilgilenmeye başlamıştır. Dergâh, kısa sürede çevreden gelen sıkıntılı ziyaretçilerle dolup taşmaya başlamıştır. Sivas Valisi Hızır Paşa tarafından bu durum, tehlike olarak değerlendirilmiş ve önce Şeyh Haydar hapse atılmış; sonra da astırılmıştır. Mezarı söylentiye göre bugün Sivas'ta Kepçeli mevkiinde, taş yığını görünümünde imiş. Bu taş yığını, asılması sırasında, Hızır Paşa'nın emriyle atılan taşlardan oluşmuş. Ölmeden önce, 1574'te ölen musahibi Ali Baba'ya şiir söylediğine göre bu tarihten önce asıldığını söyleyebiliriz.

Seyyit Ali (Pir Ali), Pir Muhammed, Pir Gaib Abdal ve Senem adlarında çocukları vardır. Bunların da şair oldukları bilinmektedir. Ancak bunlardan Pir Muhammed'in Tokatlı olan ve XVIII.-XIX. yüzyıllarda yaşayan Abdal Pir Sultan'ın oğlu olduğu ispatlanmıştır.

Pir Sultan hakkında bilhassa Sivas yöresinde pek çok menkabe anlatılmaktadır.

İbrahim Aslanoğlu bugüne kadar edebiyatımızda birkaç tane Pir Sultan'ın var olduğunu tespit etmiştir. Sözkonusu şairlerin başlıcası şunlardır:

Pir Sultan (Asıl adı Haydar'dır. XVI. yüzyıl),

Pir Sultan Abdal (Aruz şairi),

Pir Sultan Abdal (Divriği Halil İbrahim),

Abdal Pir Sultan (Artova ilçesinin Daduk köyündendir. XVIII.-XIX. Yüzyıl)

Pir sultan, yedi büyük Alevî şairinden (*Fuzulî, Nesimî, Şah Hatayî, Viranî, Kul Himmet, Pir Sultan, Yeminî*) birisidir. Edebiyatımızda diğer şairler üzerinde etkisi olan şairlerin başında gelir. Şiirlerini sazı eşliğinde söylemiştir. Pervasız ve yapmacıksız bir üslubu vardır.

Kaynakça: Fuat Köprülü, "Bir Kızılbaş Şairi: Pir Sultan Abdal", *Hayat*, C. 3, S. 64. İstanbul, 1928. / S. Nüzhet [Ergun], *XVII. Asır Saz Şairlerinden Pîr Sultan Abdal*, İstanbul, 1929, 72 s. / Pertev Naili Boratav-Abdülbaki Gölpınarlı, *Pir Sultan Abdal*, Ankara, 1943, 196 s. / Abdülbaki Gölpınarlı, *Pir Sultan Abdal- Hayatı, Sanatı, Eserleri*, İstanbul, 1953, 128 s. / Ali Balım, *Pir Sultan Abdal, Hayatı ve Şiirleri*, Ankara, 1957, 169 s. / Pir sultan Abdal- Hayatı ve Şiirleri, *İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası*, 1959, 208 s. / Cevdat Kudret, *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1965, 94 s. / Cahit Öztelli, *Pir Sultan Abdal-Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1971, LXXIV+451 s. / Sabahattin Eyüboğlu, *Pir sultan Abdal*, İstanbul, 1977, 208 s. / İbrahim Aslanoğlu, *Pîr Sultan Abdallar*, İstanbul, 1984. / Saim Savaş, "Pîr Sultan'ın Kimliğine Dâir Yeni Bir Belge", *XIV. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 9-13 Eylül 2002. (Yayımlanmamış Bildiri). / Ali Haydar Avcı, *Bize de Banaz'da Pir Sultan Derler*, İstanbul, 2004, 334 s.

Dil Neme Yetmez

Bülbül olsam gül alında şakırım
Özbağım da biten gül neme yetmez
Süleyman'ım kuş dilinden okurum
Bana talim olan dil neme yetmez

Aşk kitabın ele aldım yazarım
Daim Hakk'a doğru meylim pazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Karşıda görünen yol neme yetmez

Derviş oldum pir eteğin tutarım

Hak'a doğru çekilmiştir katarım
 Baykuş gibi garip garip öterim
 Issız viraneler çöl neme yetmez

Dünyanın ötesi neden malumdur
 Bu ilmin sırrına eren âlimdir
 Az yaşa çok yaşa sonu ölümdür
 Bana hırka ile çul neme yetmez

Pir Sultan'ım sırrın kimseler bilmez
 Tevekkül malını erteye komaz
 Kişi kismetinden artığın yemez
 Bana kismet olan mal neme yetmez

SAMUT

Kangal'ın Tekke köyünde yatmaktadır. XVI. Yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Asıl adı Abdüssamet'tir. Hayatı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Anlatılan söylenti şeklindedir. Kimileri Hacı Bektaş Veli ile kimileri de Bağdat Fatihi Sultan IV. Murat ile karşılaştığını söylemektedir (1638). Birisi XIII. diğeri XVII. yüzyılın önemli simalarındır.

Türbe kapısında ölüm tarihi ile ilgili olarak "Evasıt-ı Rebiülahir 981" yazılıdır. Söz konusu hicrî tarih, milâdî olarak Temmuz 1573 yılına tekabül eder. Bunun doğru olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu durumda her iki söylenti, halkın yakıştırması olarak düşünülmelidir.

Kaynakça : İbrahim Aslanoğlu, *Söz Mülkünün Sultanları*, İstanbul, 1985, s. 145-152. / Hüseyin Cilga, *Samut Baba*, İstanbul, [2006], 56 s. / Alim Yıldız, *Sivaslı Şairler Antolojisi*, İstanbul, 2003, s.761-763.

Olmaz

Be hey kalbi çürük fi'li tezazil
 Hakk'ı perdeleme gizli yâr olmaz
 Yazık sana yazık yersin içersin
 Bu yiyip içtiğin bize sır olmaz

Kara var kalbinde çürüktür özün
 Ahdinde vefa yok yalandır sözün
 Er-Hak meydanında karadır yüzün
 Yalan Hak katında muteber olmaz

İşin benlik özün örcüm söylemek*
 Nefsine uyar da çekersin emek
 Bu mudur Hak için hizmet eylemek
 Nefse uyan bu meydanda er olmaz

Samut'um ol Hakk'ı severdi gerçek
 Yalancı yâr olmaz sen ondan el çek
 Bir kardeşin kavli yalan oluncak
 Pîr olsa da hakikatte yer (i) olmaz

SEFİL ÖKSÜZ

Hayatı hakkında geniş bilgi yoktur. XVIII. yüzyılda yaşamıştır. Şarkışla'nın Ağcakışla bucağının Üyük köyündendir. Şiirleri, Sivas civarında dilden dile dolaşmış, bunlardan dokuz tanesi tespit edilebilmiştir. Bazı şiirleri repertuarı girmiş türküler arasında yer alır. Bunlar fikrî ve Alevî-Bektaşî inancını yansıtan şiirlerdir.

Kaynakça : Fazıl Oyat, *20 Halk Şairi*, İstanbul, 1948, s. 16-17. / İbrahim Aslanoğlu, "Sefil Öksüz", *Sivas Folkloru*, S. 57, Ekim 1977, s. 8-10. / İbrahim Aslanoğlu, "Sefil Öksüz", *Sivas Folkloru*, S. 70, Kasım 1978, s. 21-22. / Alim Yıldız, *Sivaslı Şairler Antolojisi*, İstanbul, 2003, s. 764-766. / İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları*, C. II, Ankara, 2006, s.364-372.

Bazı Bazı

Bu kadar cevri etme aziz sultanım
 Ya n'olur insafa gel bazı bazı
 Mürüvvet değil mi çeşm-i fettanım
 Perişan gönlümü al bazı bazı

Yoluna koymuşum can ile teni
 Hilafım yok candan severim seni
 Bu kadar gözünden yad etme beni
 Kadirim kıymetim bil bazı bazı

Coşkun sular gibi çağlayıp akma
 Aşkın hançerini sineme çakma
 Noksanım var ise kusma bakma
 Bildiğinden şaşar kul bazı bazı

Sen arırsın ne dediğim bilirsin

* **örcüm söylemek** : bir konunun üzerinde direnmek, inatçı olmak

Yaralı gönlüme merhem olursun
Ne zaman gelirsen azgın durursun
Şaz eyle gönlümü al bazı bazı

Sefil Öksüz özün yetir dergâha
Gönlünü al durma sığın ol şaha
Temenna ederek daima Hakk'a
Bendene bir selâm ver bazı bazı

SENEM

XVII. yüzyılda yaşamış olup Pir Sultan'ın kızıdır. Elimizde babasının Hızır paşa tarafından asılmasından sonra söylediği ve özel arşivimizde bulunan 34 numaralı cönkün 52. Sayfasında yer alan bir şiiri bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda isminin Senem olduğu kayıtlıdır.

Senem, Yıldızeli'nin Banaz köyünde yaşamıştır. Mezarı da bu köyün ormanının yanındadır. Şiire babasının etkisiyle başlamıştır. İrticali olduğu tahmin edilmektedir. Babası Pir Sultan'ın ölümü üzerine söylediği şiiri meşhurdur.

Kaynakça: İlkin Manya, *Halk Şiirinde Ana Sesi*, İstanbul, 1983, s. 77-114. / Abdülbaki Gölpınarlı- Pertev Naili Boratav, *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1991, s.49-51. / İbrahim Aslanoğlu, *Pir Sultan Abdallar*, İstanbul, 1984, s. 43. / Abdülbaki Gölpınarlı, *Pir Sultan Abdal*, İstanbul, 1995, s. 13-14. /

Pir Sultan deyü

Dün gece dün gece seyrim içinde
Ben durmaz ağlarım Pir Sultan deyu
Gözlerimin yaşı yere döküldü
Yaş yanıp ağlıyor Pir Sultan deyu

Kemendimi attım dara dolaştı
Kâfirlerin eli kana bulaştı
Koyun geldi kuzuları meleşti
Koç yanıp ağlıyor Pir Sultan deyü

Kâfirin karşıdan geçer ikisi
Anlar da çekmiyor Hakk'ın korkusu
Âşıklar söyler kendi türküsü
Saz yanıp ağlıyor Pir Sultan deyu

Selviden uzundur babamın boyu
Yıldızdır deryası Banaz'dır köyü

Çağlayıp akıyor bulanık suyu
Su yanıp ağlıyor Pir Sultan deyu

Pir Sultan Kızı'ydım ben de Banaz'da
Kanlı yaş akıttım baharda güzde
Babamı astılar kanlı Sivas'ta
Darağacı ağlar Pir Sultan deyü

.....

Yukarıda tanıtmaya çalıştığımız şairlerin ilçelere göre dağılımı şöyledir:

Divriği: Budala, Hüseyin Abdal, Kul Hüseyin, Öksüz.

Gürün: Hayranî.

Kangal: Samut.

Şarkışla: Kul Mehmet, Kul Mustafa, Sefil Öksüz.

Yıldızeli: Pir Sultan Abdal, İsmail, Pir Gaib Abdal, Senem, Pir Ali.

Zara: Ali Nebi Karaoğlan.

Söz konusu şairlerin içinde çalışmamızın başlangıç bölümünde de izah ettiğimiz gibi baba-evlât ilişkisi vardır. Bunlardan *Ali Nebi*, Karaoğlan oğlu; *Pir Ali* ve *Pir Gaib Abdal*, Pir Sultan'ın oğlu; *Senem*; Pir Sultan'ın kızıdır.

Adı geçen şairlerden Ali Nebi, Hüseyin Abdal, İsmail ve Samut şiirlerinde adını kullanmışlardır.

Kimi şairler ise adlarının başına bazı sıfatlar getirmişlerdir. Adı İsmail olan diğer bir şair isminin başına "Budala", "Kul"; yahut "doğrudan doğruya "Budala" sıfatını getirmiştir. Ayrıca üç şair (Hüseyin, Mehmet, Mustafa) isminin başına "Kul", üç şair de "Pir, Pir Sultan" yahut "Pir Gaib" gibi kelimeler getirerek tapşırıştır. Adı Muhammed olan şair "Hayranî", Hüseyin olan şair de "Karaoğlan" mahlasını kullanmıştır.

Âşık Edebiyatının Sivas'taki ilk temsilcilerinin tamamına yakının Alevî-Bektaşî inancına sahip şairlerdir. Şiirlerinde daha ziyade bu inancı yansıtan konulara yer vermişlerdir. Bunun yanında tabiat, dert ve sosyal konularda da şiirlerinin olduğunu da söyleyelim.

Ortaya konular şiirler, genellikle sekiz yahut on bir hece ile ve koşma tipindedir.

Söz konusu şairler içinde en önemlisi, her yüzyılda toplum ve şairler üzerinde etkisi olan Pir Sultan ile ileride adından çok söz edileceğine inandığımız Karaoğlan'dır.